

**Globalizált média,
mediatizált kultúra**

Kucsera Tamás Gergely

Globalizált média, mediatizált kultúra

Impresszum

Műhelytanulmányok III. évfolyam/3.

Sorozatszerkesztők:
Kocsis Miklós – Kucsera Tamás Gergely

Globalizált média, mediatizált kultúra

Szerző:
Kucsera Tamás Gergely

Olvasószerkesztő:
Bognár-Borbély Réka

© Magyar Művészeti Akadémia
Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézet, 2021

© Szerkesztő, 2021

© Szerző, 2021

Jelen kiadványunk a *Valóság* című folyóiratban nyomtatott formában megjelent tanulmány elektronikus változatát tartalmazza.

ISBN 978-615-6192-56-1

MMA MMKI
1121 Budapest,
Budakeszi út 38.

A kiadásért felel Kocsis Miklós, az MMA MMKI igazgatója.

Kucsera Tamás Gergely

Globalizált média, mediatizált kultúra

A tömegkommunikáció határok felettisége globális-virtuális világok sokaságát látatja. A digitalizációs folyamatokban feloldódni látszik a kulturális hagyomány, amely – Eric Hobsbawn szerint – a nemzetalkotási konstrukciós tevékenység része (volt), így az ő teóriája szerint hagyományok léteznek, de tudatos átformálások mentén alakulnak. Kérdés, hogy korunkban az eszközhasználat milliárdos pillanatnyi akciói mellett milyen mértékű a „tudatos” átformálása a tegnapról mára hagyománnyá váló ismerethalmaznak (persze a hagyomány nem csak ismeretekből, de átadott értékekből, keretet adó narratívákból is áll[t]).

Mára elmondható, hogy mind a nyelvi, mind a kulturális sokszínűség ténye minden korábnál egyértelműbb, közvetlenebb élménye a mindennapoknak, ezt adja – a sok mást elvevő – globális-virtuális tér, ebben már sok esetben nehezen mutatathatók ki a civilizációs határvonalak; bár mindennek az ellentéte is igaz: az egy adott civilizációs körön belüli kulturális törésvonalak sokkal plasztikusabban rajzolódnak ki, mint korábban, hiszen a virtuális térben „közelebb” kerültek egymáshoz, de úgy, hogy a valós találkozás mégsem feltétlenül zajlott le.

A fentiekben leírtak okán az interkulturális párbeszéd lehetőségét sokan megkérdőjelezik: egyfelől a lehetetlensége, másfelől a lehetségesége okán.

Az elsónél – azaz a párbeszéd lehetetlensége esetében – a fordítást mint a nyelvi idegenek egymás közötti párbeszédét biztosító folyamatot kérdőjelezik meg, tehát azt állítják, hogy a szemantikai tartalmak a fordítás kódoló-dekódoló eljárásában torzulnak, s így a megértés megtörténte az átiratokra alapozottan valósul meg, ezért a párbeszéd az eredeti közlő és befogadó, közlendő és megértendő felől vizsgálva az értelmezésben elveszik.

Másik értelmezés lehet a kultúrák – valójában a nyelvi kultúrák (amelyek akár egy adott nyelven belüliek is lehetnek) – közötti dialógusról beszélni, azaz a folyamat maga lehetséges, de éppen ez az, ami a lehetséges – meglévő – különbözőségeket feloldja, így a dialógus magát a dialógust szünteti, szüntetheti meg.

A globalizált-globalizálódó médiapiacra a közérdek, a közjó fogalma elhalványult. A globalizált platformokon a szép, a jó, az igaz egy-egy versengő érték (termék) másokkal – akár a saját ellentétükkel –, nincs kiemelt szerepük. „Kvázis értékek”, mint mások, mert „kvázis értékelést” kapnak: eladhatóak vagy sem?

Biztosan eladhatóak, ha szórakoztatóak, ekkor áruk nő; de ha nem értékesíthetőek, eltűnnek. Igazi érték az értékelésből származhat, ez pedig emberi sajátosság. Az érzékelés az állati létre is jellemző aktivitás, az értékelés az, ami emberi (nagyon is emberi),¹ azaz az embert emberré tevő viszonyulás a valósághoz.

---

¹ Több írásában is elemzi mindezt Nietzsche. Ebből csak az egyiket jelzem. NIETZSCHE, Friedrich: *Adalék a morál genealógiájához – Vitairat a legutóbb közreadott „Jön és gonoszon túl” kiegészítéseként és magyarázatoként*, Bp., Holnap, 1996 (Ford. Romhányi Török Gábor), 77.

A mindennapokban világtendenciáknak is tekinthető változásoknak is részesei vagyunk: a printkiadású lapok, folyóiratok, könyvek visszaszorulása (a digitális kiadásai megjelenése mellett),² az online sajtó térnyerése, a rádiók és televíziók kábelesedésének befejeződése, illetve ezek digitális átállása, még pontosabban: a digitalizált alapon elinduló rádiózás és televíziózás megjelenése, azaz a technológiai változások miatt megváltozott életkörülmények egyetemes erkölcsi és jogi újragondolást igényelnének, de a teóriaalkotáson túl nem jut a nemzetközi tudományos közösség.

A média mint kultúrákövetítő sokszínű. A tartalmi és formai sokszínűsége a „fogyasztók” nem voltak (nincsenek) felkészülve,³ a világhálón mindenféle tartalmat megtalálhat az érdeklődő, a keresőprogramok sokszor néhány lépésre helyeznek el egymástól emelkedett és obszcén tartalmakat;⁴ mindezek miatt a média mára több, mint a kultúra közvetítője, a kisebb kulturális tőkehányaddal vagy tőkeprivációval bírók esetében magát a kultúrát jelenti.⁵

Az internethasználatba⁶ korunk gyermekei beleszületnek (előbb ismeri meg a technikát, mint ahogy értékítélete, ízlése lenne; vagy éppen fordítva: mire elsajátítja

² A sajtó, a népszerűsített irodalom – a növekvő írni-olvasni tudás – közelítőleg háromszáz évvel ezelőtti egyre szélesebb körben történt terjedése megteremtette a kulturális tömegcikket. Erről: LÖWENTHAL, Leo: *Irodalom és társadalom – Könyv a kultúrában*. Bp., Gondolat, 1973, 99–176. (Ford. Kárpáti Zoltán)

³ Térségünkben részben az államszocialista egysíkúság, részben a demokratikus átrendeződés összefüggései (amelyben a véleménynyilvánítás szabadságának különböző gyakorlata egyéni és közösségi jogokat sokszor sértő módon formálódott), majd a kereskedelmi rádiózás-televíziózás hallgató-, illetve nézővadász stílusa-tartalma, végül a digitális forradalomnak nevezett világtrend miatt. Mindezek a hatások két rövid évtizedben érték többek között a magyar „médiafogyasztót is” (azaz mindnyájunkat), kisgyermektől az aggastyánig.

⁴ A médiumok jelentős részének működési-működtetés alapelve: „a sztori nagyot szóljon”; az, hogy téves a közlés, dezinformatív vagy éppen erkölcsi értelemben romboló, kevésbé „érdekes”, az esetleges perek és kártérítések költségei beépítettek a médiacégek működésébe. Mindez a hitelesség világszintű romlásával jár, de a klímát saját magával kapcsolatban is ugyanaz a média határozza meg, így a saját működését az önbagatelizációval tartja fenn, sugallva: nem érdekes a tartalom valódisága (azaz nem érték a hitelesség), csak a gecszerűség, a szórakoztató mivolt a fontos.

Mindez nem csak a virtuális térben igaz, hiszen egy nemzetközi könyvfesztiválon vagy animációs filmfesztiválon és vásáron egymás mellett találhatjuk a populárist, illetve a magas művészeti kategóriákba soroltat (azaz csak szórakoztató céllal készített termékeket és a nem szórakoztatás céljából alkotott műveket). Továbbá például a múzeumokban (a kultúra templomaiban) a magas (képző- vagy ipar-, esetleg népművészeti) művészeti alkotások könnyen elérhető (megvásárolható) „értéként” való megjelenítése is popularizálási technikaként értelmezhető; s megkérdőjelezi a magas és a pop(uláris) megkülönböztetés mögötti értékhierarchiát.

⁵ A továbbiak részben a *Média címen – az Idők jelei* című kiadvány 45–47. oldalán (Lexica Kiadó, 2015) – megjelent írásra, részben a 2014. évi MMA Országgyűlési jelentés – ugyancsak a szerző által jegyzett – zárszavára alapozottak.

⁶ A szám adatok szerint a magyarországi internetpenetráció felgyorsult, bár a széles sávú szolgáltatások még mindig gyenge mutatókkal bírnak. Egy 2014-ben – a Nemzeti Média és Hírközlési Hatóság által – közzétett felmérés szerint a magyarországi nagyvárosokban élők közel háromnegyede, míg a kis településeken élők valamivel több mint fele internetezik legalább heti gyakorisággal. Az is jellemzi a hazai viszonyokat, hogy az adatátviteli hálózatok kevésbé kiépítettek a kis népsűrűségű régiókban, ezért ezen a területeken kisebb a szolgáltató- és csomagválaszték, mindezekért – növelve az itt élők meglévő társadalmi és technológiai hátrányát – alacsonyabb az internetkapcsolat elérhető sebessége, valamint az árverseny is kisebb; azaz egységnyi sebességért a kistelepülésen élők többet fizetnek, mint a nagyvárosok lakói. Mindezt összevetve azzal, hogy a nagyvárosokhoz viszonyítva magasabb árszínvonal alacsonyabb jövedelmi színvonalal találkozik a kisebb településeken; megállapítható, hogy szolgáltatók technológiai-gazdasági gyakorlata megnehezíti az internethasználat terjedését a jellemzően gyengébb szocioökonómiai jellemzőkkel bíró területeken.

Lakossági internethasználat – online piacfelmérés 2013, NMHH. Forrás: http://nmhh.hu/dokumentum/162930/lakossagi_internethasznalat_kutatasi_osszefoglalo_2013.pdf (utolsó letöltés: 2016. 02. 20.)

a technikai készségeket, elveszíti a veleszületett esztétikai értékítélet képességét). A „ma” szülei és nagyszülei csak ifjú vagy felnőtt fejjel tanulták a világhálóban való barangolás képességét (kevésbé ismerik a technikát, így kisebb meggyőzőerővel tudják alátámasztani a gyakorlatban az értékválasztásaikat), éppen ezért a gyermekeik, unokáik védelmére kevésbé vannak felkészülve, mint amilyen veszélyek a technológia adta virtuális világban rejlenek. Az idősebb generációk esetében mindez a felkészületlenség nemcsak technikai ismeretekről vagy azok hiányáról szól, hanem arról, hogy az informatikai robbanás olyan választások elé állítja az internethasználót, amelyre az korábban soha nem kényszerült. A fiatalabb generációk esetében pedig hiányzik az irányt mutatni, példát adni tudó, a helyes – és a világ jellegéből fakadóan a gyors – választást segítő magasabb életkorú korosztály.⁷

Mindezek miatt megállapítható – akár veszélyként is megjelölve –, hogy az eszközhaználó – azaz korunk embere – civilizált, de nem feltétlenül kulturált, hiszen az eszköz elviszi-elveszi az alkotóerőt (sőt annak szükségességét mint az emberi létezés alapkövét is megkérdőjelezi).

A kultúra nemcsak és kizárólagosan emberi alkotásként értelmezendő, hanem mint az emberi létmód alapja-kerete, hiszen ember és kultúra egymást feltételezők, azaz egyik megszűnté a másik eltűnésével jár.⁸

A globális mítosz, kultúra legfeljebb csak mítosz-, kultúrapótlék, mert vegyes, kevert, de senkinek sem otthont adó, ami mindenkié, az senkié. A hétköznapiok eseményei egyre világosabban (homályosabban, esetleg sötétebben) mutatják: nincs globális közösség, a lokális, regionális, nemzeti (esetleg még) létezhet.⁹

Az egyetemes – és ezek részeként a nemzeti¹⁰ – kulturális értékek – művészeti alkotások – nem csak koruknak szólnak, ez evidensen igaz a korábbi korok alkotásaira, de a jelenhez kötődően, abban értelmezetten születettek-re-születőkre is. A jelen kor technológiája lehetővé teszi a művész(et)ek számára is a mindenhol-mindenkor „jelen levést”, s ez magával hozza a művészeti alkotás értékének és élményszerűségének hétköznapivá válását, de a közismertség, a népszerűség (popularitás) potencialitását úgyszintén.

Az embert kora formálja, pedig sokszor tűnik úgy – s talán úgy is van néha néhányakkal –, hogy fordítva áll a dolog. Most egy olyan világot élünk, ahol a gyermek

⁷ „Az a fejlődési ütem, amit a kultúrára saját gyermeke, a technológia kényszerít rá, azzal a következménnyel jár, hogy a fiatalság joggal nevezi elavultnak az aktív generációnak még birtokában lévő örökölt ismeretanyag jelentős részét.” LORENZ, Konrad: *A civilizált emberiség nyolc halálos bűne*. Bp., IKVA, 1994 (Ford. Gellért Katalin), 97.; a jelen sorok írásakor szinte napra pontosan harminc esztendeje elhunyt Nobel-díjas osztrák tudós így folytatja a későbbiekben (egyszerre fogalmazva meg aggodalmát természetért, emberért, kultúráért): „Nagyon nehéz lesz megértetni velük, hogy mindaz, ami a kulturális fejlődés során keletkezett, ugyanolyan pótolhatatlan és csodálatra méltó, mint az, ami a törzsfajlódás folyamán jött létre, nehéz lesz velük megértetni, hogy a kultúra kioltható, akár egy gyertyaláng.” Uo., 105.

⁸ *A kultúra nélküli ember mítosz* = MACINTYRE, Alasdair: *Az erény nyomában – Erkölcselemtéti tanulmány*. Bp., Osiris, 1999 (Ford. Biróné Kaszás Éva), 218.

⁹ Mindezzel nem ellentétes az a kijelentés, hogy: „Az új elektronikus egymásrautaltság globális falu képében teremti újra a világot.” – írja MCLUHAN, Marshall: *A Gutenberg-galaxis – A tipográfiai ember létrejötte*. Bp., Trezor, 2001 (Ford. Kristó Nagy István), 45.

¹⁰ A kultúra egésze mediatizált, így nemzeti kultúránk is, amelynek alapja anyanyelvünk. Az anyanyelv ápolása terén (például a helytelen médiamunkatársi vagy szinkronszínészi, de akár pedagógusi nyelvhasználat miatt) az állami szerepvállalás elkerülhetetlen.

- aki emberlehetősége szerint alkotó és befogadó, művész és közönség egyszerre - digitalizált szövegeket olvasva a világ egyes részein már kézírást sem tanul, elveszti a manualitást, amely emberré (értelmes állattá) tette. Elveszti a személyes élményszerzés lehetőségét, s ennek egyediségét is, amely meghatározó mértékben személyiséggé tette, könyvet is nagy ritkán vesz kezébe, s azt hiszi, ha valamit le-tölt a világhálóról, ugyanazt hallja, mintha a koncertteremben ülne, ugyanazt látja, mint a filmszínház nézője, vagy egy kiállítás látogatója lenne. Nem. S nem csak azért, mert az eredeti hang, fény más, vagy mert a színháznak illata van, hanem azért is, mert a hozzá hasonló érdeklődésű embertársaival való személyes találkozás lehetőségétől is megfosztja önmagát.

8

A „nagy a szép”, a „sok a szép”, a „hasznos a szép” gyakorlattá vált elvei adják a mindennapi létezés kereteit. Az első kettővel azt (is) sugallva: „a minőségit gyártjuk (csak neked) tömegével. Így végül majd’ mindenki személyesen megszólítottá - lehetőség szerinti fogyasztóvá - vált a művészet esetében is. Mindeközben a piacósított műalkotás a csönd és a láthatatlanság ködfátyolával borítottá lett, mivel kulturális termékként az eredendő mivoltát, a maga „anyagiságát” - amely mediatizáltta, virtualizáltta és bár így sokakhoz eljutó, vagy éppen ezért személytelenné lett - vesztí el.

A „nagy a szép” és a „sok a szép” párosát tehát a „hasznos a szép” egészíti ki. Hasznos - és leginkább csak az hasznos -, ami „releváns”, van „gyakorlati jelentősége”.

Ez a haszonelvűség - utilitarizmus - az, ami egyenes utat nyit a kommercializációhoz. A marketingtevékenység esetében az eladás az elsődleges cél. Eladni a termékből (szolgáltatásból) minél többet, minél több embernek, a lehető leginkább drágán. Ez a - gazdasági - cél nem tartható elfogadhatónak, ha a kultúráról, ezen belül a művészetről van szó.

Ekkor cél az érték „eladása” (értve ez alatt most a nyilvánosságra hozatalt, a közvetítést, a közönséghez történő eljuttatást, nem csak a piaci értékesítést), akkor is, ha ez nem hasznos: azaz nincs gyakorlati értéke (nem releváns), nem hasznot termelő közgazdasági értelemben, nem akar tömegessé válni.

Az utilitarizmus uralta világban a marketing tudománnyá lett, a filozófiából tudományt csináltak (csak hogy szalonképes legyen), s a mai napig a természettudományos ismerethalmozást helyezik a nevelés, a képzés központjába.

A humaniórák a (sokszor) megmosolygott „kiegészítők” az oktatásban, a művészet ugyanitt a luxus(tan)tárgy kategóriájába sorolódik, pedig ezek azok, amelyek a kreativitást, a fantáziát, a döntési és az adaptációs képességet, a kognitív struktúrában a fogalomalkotás képességét, a szociabilitás terén a szolidaritás kialakítását eredményezhetik.

A barbárság és - a kultúra szövetében élés, hétköznapi szóhasználattal - a civilizáltság közötti határvonal ott húzható meg, hogy létünk biztonságos fenntartásán, kényelmünk biztosításán túl igényelünk-e *nem* hasznossági alapon előállított értékeket is.

Az érték önmagáért is lehet: ez a potencialitás választja el a nem értéktől (például akár a kulturális piac áruitól).

S ha így érdektelen lesz az embernek, az értékelésen alapuló alkotó mivoltát és az értékválasztáson álló morális jellemzőjét veszíti el.

Az általam preferált esztétikai szemlélet szerint az ember jó ízléssel – szépérzéssel – születik, ezt megalapozza az a tény, hogy az egyedfejlődéshez hasonlóan az emberiség történelmének korai szakaszaiból származó művészeti hagyatékaink kifejlett – az örök szépséget mintázó – esztétikai érzékről tanúskodnak.¹¹

Arra, hogy változik a világ, de vannak örök értékek, a művészet felhívhatja a figyelmet, hiszen ő egyszerre hagyomány és megújulás.

Világunk része a digitális világ is, amely egyszerre adja a talányt és a megoldást is. Ember alkotta, tehát tökéletlen. Ember alkotta, tehát amíg az ember önmagán uralkodik, alkotásán is tud uralkodni. Felelőségünk nem kicsiny, hiszen: „Az ember nem a létező ura. Az ember a lét pásztora.”¹²

---

¹¹ KUCSERA Tamás Gergely: *Social and cultural Effects of Animation* című előadás; elhangzott 2019. március 6-án a – 2019. március 3. és 7. között megtartott – 11. Teheráni Animációs Fesztiválhoz (11th International Animation Festival in Tehran) kapcsolódó Teheráni Animációs Filmvásáron (Tehran Animation Market); a témához kötődően elhangzott még: „Mindezért fontos, hogy a jelen korban a globalizált világ egyik legbefolyásosabb művészeti ága – és valóban az egyik legbefolyásosabb, hiszen tematikus csatornákon keresztül a felnövekvő gyermekek világvélményét formálja –, az animáció ne rombolja az egyetemesen meglévő szépérzékét, hanem erősítse azt, közös – akár az animáción is túlmutató – nyelvet adva a világnak.”

¹² HEIDEGGER, Martin: *Levél a „humanizmusról” = Útjelzők*. Szerk. PONGRÁCZ Tibor, Bp., Osiris, 2003 (ford. Ábrahám Zoltán és társai), 316.

Műhelytanulmányok

I. évfolyam

1. „Hullatja levelét az idő vén fája...”
Tanulmányok Arany János születésének 200. évfordulójára
Szerkesztő: Balogh Csaba - Windhager Ákos
2. „A teljesség felé...”
Tanulmányok Weöres Sándorról
Szerkesztő: Balogh Csaba - Falusi Márton
3. **Klima Gyula**
A lélek mint a test formája, és a művészet mint a lélek formája
4. Miklós és Petar
Horvát-magyar politikai és kulturális kapcsolatok
Szerkesztő: Balogh Csaba - Windhager Ákos
5. A magyar művészetelmélet hagyományai
Szerkesztő: Balogh Csaba - Falusi Márton
6. Vallás - nép - művészet
Egyházművészeti tanulmányok
Szerkesztő: Fehér Anikó
7. **Grad-Gyenge Anikó - Lehóczki Zsófia**
Szerzői jogi sorvezető komolyzenei szakemberek számára

Műhelytanulmányok

II. évfolyam

1. **Auróra**
A magyarországi balett születése
Szerkesztő: Bólya Anna Mária
2. **Kálnoki-Gyöngyössy Márton**
Nemzet és múzeum
A magyar múzeumügy a jogszabályalkotás tükrében (1777-2010)
3. **Symphonia Ungarorum**
Tanulmányok Nagy Gáspár és Szokolay Sándor életművéről
Szerkesztő: Windhager Ákos
4. **„Mozgó dó...”**
Gondolatok Kodály Zoltán zenepedagógiai módszeréről
Szerkesztő: Fehér Anikó
5. **ifj. Sipka Sándor**
„Magam helyett” az „Irgalom”
6. **Baksay-Nagy György – Grad-Gyenge Anikó**
Design és jog –
Bevezető a design védelmének lehetőségeibe

Műhelytanulmányok

III. évfolyam

1. **Grad-Gyenge Anikó**
Az építészet szerzői jogi kérdései -
Szerzői jogi útmutató az építészeti gyakorlat számára
2. A művészet közege
Szerkesztők: Kocsis Miklós - Boros János

